

Efterretninger

om

Sværmeren Jesper Baltzarsen Könechen.

Ved

Holger Fr. Rørdam.

Jesper Baltzarsen Könechen, ogsaa kaldet Kiim, var født d. 9 August 1629 i Kjøbenhavn. Han var den ældste af sex Sødskende ¹⁾. Faderen, der formodentlig var en Tydsker, døde 1645 og efterlod sin Familie i stor Armod. Da Sønnen Jesper imidlertid gav gode Forhaabninger, tog Biskop J. Brochmand sig af ham og hjalp ham til at blive Student. Senere blev han Huslærer hos Prof. M. Peder Spormand, til hvem han kom til at staa i det venligste Forhold. Det lykkedes ham ogsaa at finde Understøttelse hos andre for-maaende Velyndere. Imidlertid studerede han flittig og erhvervede sig navnlig et grundigt Kjendskab til Bibelen.

¹⁾ Dän. Bibl. VIII, 664 ff. Om en af hans Brødre har jeg fundet følgende haandskrevne Efterretning i Kong. Bibl.: »Jesper Könechen havde en Broder, Christian Könechen, et stort, stærkt, kjødfuldt Menneske, som vi saa i Kjøbenhavn 1686 og 87, og kunde synes da at være henimod en 50 Aar gammel. Han gik og togrede, ligesom ikke rigtig. Hovedet, som han ikke heller var; dog gjorde han ingen noget ondt, gik med et stort tykt Spanskrør, med en Benknep paa, i Haanden, truede og skjændtes, hvor han gik, ligesom han havde nogen at tale med eller som han saa en malum Genium, som fulgte ham, hvilken han undertiden snakkede vel med, undertiden skjændtes og skjældede ham sigende: »Vrænger du Mund? Griner du ad mig?» etc., og slog derpaa Kjeppen løs til det Sted, hvor han Ny kirkehist. Saml. III.

Efterat han havde taget theologisk Attestats, blev han Huslærer eller Hovmester i forskellige fornemme Huse, bl. a. hos den kgl. Livlæge Dr. Bulche, og optraadte ved festlige Lejligheder som dansk og latinsk Poet. Paa samme Tid forberedte han sig til Præsteembedet ved jevnlig at prædike i Københavns Kirke, og han fik flere Tilbud om at blive Præst i Skaane, hvilke han dog ikke modtog.

Vi vide ikke nøje, naar de sværmeriske Meninger, som han senere blev saa stærkt greben af, først begyndte at ytre sig hos ham. Disse maa dog ikke have naaet nogen ringe Højde, naar han under Københavns Belejring (1658—59) kunde falde paa at forsøge paa at bevæge Stadens Forsvarere, Borgerne og Studenterne, til at nedlægge deres Vaaben, »eftersom al Krig er de Kristne forbudt i det Ny Test.«. Han indskrænkede sig ikke til at formane sine Landsmænd, men han skrev ogsaa to Breve til den svenske Konge, Karl Gustav, hvori han, under profetisk Trusel med Guds svære Straffedomme, opfordrede denne til at afstaa fra hans Forehavende og til at lade hans »svagere Broder«, Kong Frederik, med Fred, samt at lade sig nøje med det, han alt havde vundet¹⁾. Denne Optræden af Jesper Kønechen synes at vidne om Bekjendtskab til Kvækernes Lærdomme. »Vennernes« Samfund var stiftet i England 1649; i Slutningen af Aaret 1657 havde der været en Kvæker i København, som havde gjort Forsøg paa at udbrede sine Meninger, hvorfor han ifølge kongelig Befaling var bleven

sagde, at han stod. Gik saaledes ofte hele Timer, endog under Gudstjenestens Forretning, i Vor Frue Kirke neden under Taarnet frem og tilbage imellem Gyldenløves og Grevinde Samsøs Begravelser, og fordi man var saa vant til ham, lod enhver ham gaa, og ingen kerede sig efter ham. Men hvor han fik Opholdet fra (thi han tiggede ikke, eller bad nogen om noget), eller hvor han blev af, eller hvor og naar han døde, er mig intet bekjendt om.»

¹⁾ Det første Brev er dat. 16 Sept. 1658, det andet er fra Beg. af August 1659; de findes trykte i de smaa hollandske Skrifter, Kønechen udgav 1665 (se Fortegnelsen over hans Skrifter, Tillæg Nr. 8).

sat fast¹⁾). Imidlertid vide vi dog intet sikkert om, at Jesp. Könechen er kommen i Forbindelse med denne. Derimod havde han haft nogen Omgang med M. Niels Svendsen Chrøniche, som i Aaret 1656 var bleven dømt for sine sværmeriske weigelianske Meninger og Ytringer, ligesom ogsaa med Normanden Baltazar Trebsdorf, en Mand, der ansaas for at nære farlige sværmeriske Anskuelser og som havde været en god Ven af J. Könechens afdøde Fader. Størst Indflydelse synes dog nogle tyske Skrifter af weigeliansk Retning, der vare faldne ham ihænde, at have haft paa ham²⁾). Det lader sig overhovedet bevise, at omtrent alle de sværmeriske Bevægelser i Danmark i 17de Aarhundrede paa første eller anden Haand stammede fra Tydskland af. Selv støttede han sig dog kun til det Ny Test., og talte, ligesom i vore Dage Søren Kierkegaard, stadig om »det Ny Testamentes Kristne«, uden Hensyn til den historiske Udvikling.

Da nu Jesper Könechen saaledes begyndte at optræde som Fredsapostel, idet han især støttede sig til et Sted i Aabenbaringen, kaldte hans Skriftefader, M. Jens Justesen Berg, Præst ved Studenterkirken, ham i Sommeren 1659 for sig for nærmere at udforske hans Meninger og søge at bringe ham til Ro. Det viste sig imidlertid snart, at han ikke var af dem, der let lod sig overbevise. Og da han ikke alene mundtlig men ogsaa skriftlig havde erklæret sig over en Del ham af Biskop Hans Svane forelagte Spørgsmaal paa en Maade, der afveg i adskillige Stykker fra den danske Kirkes Lære, forbød Biskoppen ham at bestige Prædikestolen, hvorfra han, som det synes, havde forsøgt at udbrede sine Anskuelser, og hans Skriftefader udelukkede ham for en Tid fra Nadverens Brug. Selv gav han sin Stemning Luft i en Skrivelse til »alle kristne bog-

¹⁾ Se Tillæg, Nr. 1.

²⁾ Herom findes nærmere Oplysning i de nedenfor meddelte Retsforhandlinger fra Aaret 1663.

lærde«, især til Lærerne ved Universitetet, og foreholdt dem, hvorledes det kunde gaa an, naar det stod fast, hvad N. T. lærer, at al Øvrighed er af Gud, at da den ene Øvrighed bekriger den anden. Undersaatterne, der lod sig bruge dertil, modstod jo saaledes en af Gud indsat Øvrighed og gjorde altsaa Oprør mod Guds Anordning ¹).

Imidlertid blev J. Könechen antagen som Huslærer hos den tyske Præst M. Jørgen Harder i Hollænderby paa Amager. Denne tilbød ham at prædike for sig 3die Pintsedag 1660; han modtog Tilbudet som et Kald af Gud, og prædikede uagtet Bispens Forbud den nævnte Dag. Men da Præsten formodentlig er bleven betænkelig ved denne Prædiken, gav han ham Afsked endnu i samme Uge og sendte sine Børn til Skole i Kjøbenhavn. Efterat J. Könechen atter var vendt tilbage til Hovedstaden, drev hans urolige Aand ham til at optræde som Bodsprædikant; men da det var ham forbudt at betræde Prædikestolen, tog han oftere Ordet i forskellige af Byens Kirker, naar Prædiken var forbi, eller afbrød endogsaa Præsterne i deres Prædikener. Engang stillede han sig foran Kongens Stol i Slotskirken og begyndte at tale, fornemmelig i den Hensigt at vise, at han ingen Kjætter var, som mange ansaa ham for. Da Oversekretæren Erik Krag derefter kaldte ham for sig og truede ham med Blaataarn, om han gjorde det oftere, svarede han, at Hr. Oversekretæren ogsaa burde tale, da alle Kristne ere aandelige Præster. Han synes derefter nogen Tid at være holdt fangen paa Slottet, men da han atter var kommen ud, begyndte han paa sin gamle Vis med at forstyrre Gudstjenesten ved at falde Præsterne ind i Talen i Kirkerne. Man lod det i Begyndelsen gaa, men da Ærkebiskop Svane havde forfattet en Kirkebøn til den i Anledning af den lykkelige afslaaede Storm (11 Febr. 1659) forordnede aarlige Takkefest, hvori han havde anvendt Ps. 20, 5 paa Kongen og kaldt denne

¹) Denne Skrivelse lod Könechen siden trykke i sit Skrift: *Testimonium veritatis*. Amsterd. 1665.

»Herrens salvede«, forargede dette Jesper Könechen i den Grad, at han offentlig udtalte sig imod at tillægge den jordiske Konge Prædikater, som kun tilkom Kristus alene. Tillige paastod han, at det var de kristne forbudt i det Ny Test. at udøve nogen verdslig Øvrighedsmagt: de havde kun at lyde, men ikke at byde i verdslige Sager. Som Følge af disse Udtalelser blev han atter fængslet 1663 og efter kongelig Befaling stillet for Universitetskonsistoriets Ret, og det blev overdraget M. Jens Justesen at være Aktor imod ham¹⁾. Retsforhandlingerne, som derefter toge deres Begyndelse og efter lange Forhandlinger endte med, at Jesper Könechen blev relegeret for stedse fra Universitetet og dømt i Kongens Naade og Unaade paa Grund af sine Udtalelser om Statsmagten, have ikke hidtil været benyttede, de meddeles derfor her som et ikke umærkeligt Bidrag til den Tids Kirkehistorie²⁾.

Den 6 August 1663 fremkom M. Jens Justesen, som efter kgl. Befaling havde ladet for Consistorii Ret indstevne Jesper Baltzarsen Chønicks eller Kiim. Han fremlagde først følgende kgl. Fuldmagt:

»Vi Frederik den Tredie o. s. v. gjøre alle vitterligt, at vi naadigst have forordnet og anbefalet, saa og hermed forordne og anbefale os elskelige hæderlig og højlærd M. Jens Justesen, Sognepræst til Hellig Trefoldigheds Kirke her i Staden, at han for Consistorii Retten her sammesteds skal gaa i Rette imod den Studiosum Jesper Kiim, som paa nogen Tid her paa Taarnet har været fangen og anholden, og derudi at gjøre og forrette, som forsvarligt eragtes. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn, den 27 Juli 1663.

Under vort Signet.

Friderich.«

¹⁾ Jfr. Tillæg Nr. 2.

²⁾ Efter Konsistoriets Retsprotokol og Kopibog.

Efterat dette Dokument var læst og paaskrevet, begjærede M. Jens Justesen for Retten, at Jesper Kiim maatte tilholdes sin Bekjendelse at gjøre og Regnskab for sin Tro, og han begjærte derhos en retmæssig Dom over hans fremmede Lærdom og forargelige Forhold i Kirkerne imod christelig Orden og Skikkelighed. Dernæst refererede M. Jens Justesen korteligen, hvad ham var bevidst af hans fremmede Lærdom, nemlig, at han 1. med Pontificiis og Socinianis lærer, at meget er lagt til Loven i det Ny Testamente, som ikke var i det Gamle, 2. de fide et justificatione, 3. de ministerio ecclesiastico, 4. de magistratu politico; og at han desforuden havde sagt, sig endnu mere at have, som han ej endnu havde aabenbaret for M. Jens.

Herimod fremstod Jesper Kiim selv til Gjenmæle og begjærede, at hans Skrifter, som han havde udgivet om sin Lærdom, maatte fremlægges. M. Jens Justesen fremlagde noget af hans Skrift om Magistratu politico, nemlig en trykt Vise, udgangen An. 1662, og et Manuskript »De bellis Christianorum Novi Test.«, hvilke begge bleve indleverede udi Retten. Og eftersom Jesper Kiim havde udi den trykte Vise indført paa det første Blad den locum ad Rom. 13 og en Forklaring over de Ord: »Der er ikke Magt uden af Gud«, hos hvilken disse Ord stod skrevne: »Forstaa fornemmeligen i det Ords Tid, eller saa at sige fra Pauli Tid«, saa blev han tilspurgt, hvad hans Mening herom var. Hertil svarede han, at det præceptum de honoranda potestate var klarere efter Pauli Tid og af Pauli Ord end tilforn. Hvorpaa J. Kiim blev tilspurgt, om samme præceptum de Magistratu var ikke saa klart in V. T. Kiim indrømmede vel, at det var tilstede i det 4de Bud, dog havde N. T. gjort Fordringen klarere. I Anledning af Rom. 13, 1 bemærkede han, at Christianis proprium esse *ὑποτασσέσθαι*. Herom blev han igjen adspurgt, om han da mente, at oppositum, *ἐξουσίαν ἔχειν*, kunde ikke competere Christianis. Han svarede, at usus secularis potestatis var vistnok de Christne forment, men at disse derimod havde Del i den

ἐξουσία, som den korsfæstede Salvede havde for sig og sine: den er ikke aliena a Christianis. Paa D. Johan Wandals Spørgsmaal, hvilken ἐξουσία det var da, Christus havde, forklarede Kiim, at det var den, Apostelen Peder omtaler i sit første Brevs andet Kapitel, hvor han kalder de Christne et aandeligt Præstedømme, item et kongeligt Præstedømme. D. Wandal spurgte, om Kiim da ikke vilde admittere nogen anden kongelig Magt og Regjering blandt Christne end den, Ap. Peder omtaler. Hertil svarede J. Kiim først, at det var ikke hans Agt at tale om Magistratu, men fortalte Begyndelsen paa den Discurs om Magistratu, som han sagde at være kommen af Bededagsbønnerne. Da Professorerne nu begjærede klart og kategorisk Svar, sagde han, at han vilde svare distincte saaledes: Aliud est loqui de jure sive officio debito Christianorum, si pura mansisset ecclesia, aliud vero de indulgentia Dei, quæ connivet, postquam ecclesia seducta est. Si de jure quæritur, respondeo negative, quia hoc modo titulus iste regius soli crucifixo Christo servatori competit, sin vero de indulgentia loquendum, respondeo, multum permitti a Deo propter σκληροκαρδιαῶν hominum ad tempus, quamdiu ita illi visum fuerit: multum et condonat infirmitati humanæ, donec notior fiat ipsius voluntas. — Under den videre fortsatte Samtale udtalte Kiim aldeles bestemt som sin Mening, at verdslig Magt og Myndighed ikke tilkom de Christne; havde de den, var det ikke qvoad jus, men qvoad indulgentiam Dei. Og naar Gud tillod Christnes Udøvelse af en verdslig Magt, var det dels paa Grund af Menneskenes Svaghed, dels paa Grund af deres σκληροκαρδια. — Da Kiim under denne Samtale havde sagt, at den nuværende Tilstand kun skulde vare saalænge, til Guds Vilje blev bedre bekendt, tog D. Wandal Anledning heraf til at spørge, om Guds Vilje angaaende Statsmagtens Indretning og den verdslige Magt da ikke var tilstrækkelig bekendt. Kiim svarede, at vistnok var Guds Vilje angaaende denne Sag tilstrækkelig aabenbart i Skriften, men Menneskene havde ikke tilegnet sig den paa den rette Maade. Paa Spørgsmaalet om, hvorledes Menneskene da

skulde faa denne bedre Kundskab, svarede Kiim, at det kunde ske ved den Helligaands Oplysning, en Oplysning, som erholdtes, naar Guds Ord læstes med Bøn og Paakaldelse, men som ikke havde sin Kilde i nogen særegen ny Aabenbaring. — Da Jesp. Kiim altsaa var funden rettroende i dette Punkt, vendte Samtalen sig til en Undersøgelse af Spørgsmaalet, om Gud selv havde indstiftet den christne verdslige Øvrighedsmagt eller ikke, og da D. Wandal havde søgt at godtgjøre af Gal. 3, 19, at Kiim ikke kunde støtte sin Antagelse om denne Magts Utilladelighed ved en Adskillelse mellem Begreberne *ταξίς* og *διαταγή* i Skriftstedet Rom. 13, 1—3, og derfor forlangte et andet kraftigere Argument, begjærede Kiim nogen Udsættelse for at betænke sig. Den blev bevilliget ham til om Eftermiddagen. Inden han gik, sagde han i en Samtale med M. Jens Justesen, at om det var *articuli religionis*, at bede ondt imod sine Fjender og at begynde Krig imod sine Medchristne, da kunde han ikke consentere derudi.

Om Eftermiddagen fortsattes Undersøgelsen; de theologiske Professorer forsøgte af Skriften at vise, at der maatte være en christen verdslig Øvrighed. Da Kiim ikke ret kunde forsvare sin Hovedsætning om det utilladelige i, at det Ny Testamentes Christne besad verdslig Øvrighedsmagt, gik han tilbage til, at om der end maatte være en saadan Øvrighed, skulde den dog efter Christi Exempel heller lide end gjengjælde paaført Uret med samme Mynt. Hvad Regel, sagde han, der er given alle Christne i Almindelighed, det kan ingen excipere sig fra, ihvad Stand og Stat han er udi, saafremt han vil beholde det christne Navn. Det er befalet alle, det som Petrus skriver 1 Ep. 2, 21: Thi I ere og dertil kaldede, efterdi at Christus haver og lidt for os, som efterlod os Exempel, at I skulle efterfølge hans Fodspor. Naar derfor en christen Øvrighed, som har christent Navn, overiles af en anden potestate, saa skal han regulere sig efter Christi Exempel, som undergav sig Pilati potestati. Ellers bør Magistratus være som Pater, Pastor et Deus,

item at han bør at overvinde sin Fjende med det gode, ad Rom. 12. — Da nu M. Rasmus Hansen Brochmand spurgte Kiim, om da en Fader ikke maa forsvare sine Børn, om nogen kommer enten for at berøve ham dem, eller for at berøve Børnene deres Liv, saa svarede Kiim: Jo, naar han bruger lovlige Midler, nemlig først at bede Gud om Beskjærmelse over sine Børn, dernæst høre sig til Rette, hvad Aarsag der er til, at Børnene overfaldes, for det tredie, kan han intet med Ord udrette, da at raabe paa Medhjælp hos sine Naboer eller dem, som han er undergiven, nemlig Øvrigheden, og saa for det sidste befale alt i Guds Vilje, hvad han vil tilstede, der skal ske. — Da D. Wandal nu indvendte mod ham, om det ikke var Naturens Lov, vim vi repellere, indrømmede han det villig, men lagde til, at derfor var det ikke Christendommens Lov. Atter spurgte D. Wandal, om der bør at være nogen høj Øvrighed iblandt Christne, saasom Konge eller deslige. Kiim svarede, at post agnitam veritatem burde ingen tiltage sig Kongenavnet, som tilkom Christus alene. Bar Menneskene denne Titel, da var det ex indulgentia og ex usu, men ikke ex jure. Da D. Wandal videre spurgte, om han vilde tilbagekalde sit Haandskrift »De bellis Christianorum«, svarede han, at han vidste endnu ikke noget sønderligt at gaa fra derudi, førend han blev undervist bedre og vissere, undtagen hvad der kan være imperfecte fremført, saasom den paragraphus og locus ad Rom. 13 v. 1 sq., hvor han tegnede selv nogle Ord med sin Haand in margine. D. Johan Wandal tilspurgte ham derpaa, om han ikke havde læst og efterfulgt nogle Bøger skrevne enten af Socino, Smalcio, Ostorodo, Enjedino, Moschorovio, Elia Prætorio, Paulo Felgenhawero eller deslige Skribenter. Jesper svarede: Førend jeg skrev dette Skrift de bellis Christianorum, og det fra mig havde leveret, da har jeg ikke haft i Eje eller tillaans at læse eller set nogen af de Bøger uden en tydsch Bog, som havde den Titel »Irenicum«, in 8vo, foruden Auctoris Navn, mig ganske ubekjendt, og en Traktat, som kaldes

»Tempel Gottes«, som jeg mener at være Felgenhawers, paa hvilken Bladene fejlte for og bag. Men siden Skriftet var fra mig leveret, haver jeg og faaet læst en liden tydsk Bog in 12mo, som kaldes Irenicum, og mente jeg at være Felgenhawers, som jeg fik tillaans; og saa haver jeg læst Hælfen af Eliæ Prætorii Bog, som M. Michael¹⁾ laante af mig, der jeg neppe havde læst den Hælfen. Han blev og spurgt, om han havde læst Valentin Weigels Postil, hvortil han svarede: Nej. D. Johan Wandal spurgte ham videre ad, om han, førend han skrev dette Scriptum, havde læst Frederici Ildi Artikler, som enhver skal holde sig til, som vil bygge og bo i disse Lande. Hvortil han svarede, at han ikke tilforn havde vidst af dem, men siden har han læst dem. Atter spurgte D. Wandal, om han ej vidste, at den Mening, som han nu har vedstaaet, strider mod den 20de Artikel. Artiklen blev ham forelæst. Han svarede: Efterdi der er mange membra articuli, vil der svares til enhver. Han blev da tilspurgt om det første, om han be- kjendte, at Øvrigheden er Guds Ordning. Jesper svarede: Jeg, subditus og patiens, tror Øvrigheden at være Guds Ordning, men administrans persona, er han en Christen, da observerer han vel, hvad *ταξιν* han følger. Thi ander- ledes skal Undersaatterne tænke om deres Øvrighed end Øvrigheden om sig selv. Thi Pauli Epistel ad Romanos, hvoraf de Ord ere tagne, er skreven ikke til Øvrigheden men til Undersaatterne. Dernæst tilspurgte D. Wandal ham, om han be kjendte, at den verdslige Øvrighed er *custos utriusque tabulæ*. Dertil svarede han: Ja. For det tredie spurgte D. Wandal, om han troede, at et Christenmenneske maa og kan være i Øvrigheds Befaling (Embed) med en god Samvittighed. Jesper svarede: Ja, naar han sig chri- steligt derudi forholder. Samme Qvæstion blev expliceret med de terminis af interrogante, om Jesper ej holdt for, at den høje Øvrighed, saasom kongelig Orden, Højhed og

¹⁾ M. Michael Henriksen, Præst ved S. Nicolai Kirke.

Værdighed, er imod en Christens Samvittighed. Jesper svarede: *Post agnitam veritatem respondeo affirmative, quod adversetur conscientiae quoad jus.* Tilslidst blev han tilspurgt, om Øvrigheden maa med Vaaben og Værgе beskjærme sine Undersaatter imod Fjendernes Vold og Uret. Jesper svarede: *Respondeo negative, si christianus est.* M. Rasmus Brochmand tilspurgte ham, om han, hvis han blev betroet noget Embede, efterdi han var Ministerii Candidatus, da vilde lære sine Tilhørere saaledes. Jesper svarede: Jeg vil lære dem det, som christeligt er, og altid *ὑποτασσέσθαι* og pati injurias.

D. Joh. Wandal spurgte Jesper videre ad, om han tror og bekjender Art. 9 iblandt foreskrevne Frederici II Artikler, som er om Retfærdiggjørelsen. Jesper svarede: Ja, dersom et Menneske tror sandelig paa Christum. D. Wandal: Hvad er det, og hvorudi bestaar det at tro sandelig paa Christum? Jesper: I Aanden at tilegne sig Christi Fortjeneste. D. Wandal: Hvad forstaar I ved Aanden? Jesper: Naar et Menneske, som hører sig tilbydes Syndernes Forladelse ved Jesu Blod og Fortjeneste, tilegner sig det taknemmeligen, med godt Forsæt at vandre i samme ikke efter Kjødet men efter Aanden. D. Wandal: Mener I, at charitas er pars fidei? Jesper: Der svares distincte, at charitas tages septem modis, hvilket vidtløftigen er udført i den Traktat overleveret Ærkebispfen. D. Wandal: An charitas sit instrumentum, quod apprehendit Christum et meritum ejus? Jesper: Charitas Christi, quæ est redamatio Christi, est spiritus fidei, quæ fide amplectimur Christum. D. Wandal: An charitas hæc ingrediatur essentiam fidei? Jesper: Eatenus, quatenus est charitas Christi, ingreditur essentiam fidei. D. Wandal: Redamatio Christi estne opus bonum? Jesper: Est principium operis boni, item flamma Dei. D. Wandal: Tror I, at bona opera gjøre noget in opere justificationis. Jesper: Nej. D. Wandal: Tror I, at bonum opus, sive sit interna sive sit externa actio, requireres in actu justificationis? Jesper: Nej.

Herefter, efterat det var blevet ført ham til Gemyt, hvad det var for et skrækkeligt Dogma, som han foverede de magistratu civili, og han dog blev i sin forrige Mening og fremturede den at forsvare, spurgte D. Wandal: Tror I, at ingen christne Konger in N. T. ret ere og maa kaldes Herrens salvede? Jesper: Qvatenus vere sunt Christiani, ere de salvede. D. Wandal: Ere da Kongerne som Konger ej alio modo Herrens salvede, end som ethvert christent Meneske er Herrens salvede? eller og om de ej have en anden unctionem Dei end de, som ej ere Konger? Jesper: Der er ikkun een unctio, men den kan være major og minor, prout majores virtutes vel majora dona heroica Spiritus Sancti in ejusmodi personis videntur. D. Wandal: Holder I da for, at de Konger, som lade sig kalde unctos Domini, ere Pseudochristi? Jesper: Ja, om de ikke rette sig efter Christi eller den salvedes Lærdom.

7 Augusti, post meridiem

Præsentibus in Consistorio Magn. Rectore (M. Bertel Bartholin), D. Wandal, M. Eras. Brochmand, M. Stenbuch, D. Resen, M. Georgio Hilario, Birckerodio Notario.

M. Jens Justesen kom frem og proponerede videre, at eftersom Jesper Kiim syntes af den Discurs, han sidst havde haft de justificatione, at have vrang Mening, han da derudi maatte videre examineres, og, om der var nogen Tegn til Bedring, at informere ham, om det var muligt at reducere ham til Omvendelse. Magn. Rector og Professores svarede dertil, at de med ham udi Alting vilde gjøre dem den bedste Flid, og ikke spare nogen Umage, at de kunde reducere ham til en bedre Bekjendelse, om det var muligt. Jesper Kiim fremstod og begjærede først, han maatte noget høres. Hvortil blev svaret Ja. Og begyndte han da at tale i den Mening: Jeg takker samtlige Professores og i Særdeleshed D. Wandal for god Undervisning igaar, udaf hvilken Discurs eftersom jeg er kommen noget bedre i Betænkning om noget af det, som blev handlet om, da er jeg færdig til at

revocere noget anlangende det dictum om Guds Ordning med Øvrigheden i den Distinction mellem *ταξιν* og *διαταγην*. D. Wandal svarede, at det var deres Ønske, at han vilde bedre besinde sig, og han vilde lade sig ret informere. Herpaa gav D. Joh. Wandal sig i Discurs med ham videre at erfare hans Mening, han nu havde, og at reducere ham paa rette Sandheds Vej udi det, som han kunde errere udi, hvilken Discurs han continuerede med Jesper paa anden Time de Magistratu politico, illius origine, potestate et officio, inprimis circa bella, hvorudi adskillige loca sacra scripturæ og i Særdeleshed N. T. om den Materie bleve ventilerede. Men istedenfor at man havde ventet nogen Forbedring hos Jesper Kiim, at han skulde lade sig under-vise af klare og bare dictis scripturæ, blev han dog ved sine tilforn fattede Opiniones, og anderledes vilde forklare Ordene efter sin egen Mening. Hvoraf man saa, at det skulde være forgjæves at bruge længere og vidtløftigere Disputation med ham.

Han blev da videre spurgt, hvorledes han explicerede veram et vivam fidem justificantem. Jesper svarede: Fides est cordis redamantis acquiescentia in Servatore suo tamquam amatore. Han blev tilspurgt, hvoraf han havde den Definition. Derpaa fremlagde Jesper sit eget Scriptum, som han sagde at være et Exemplar af det, som han sagde at have overleveret Ærkebispem, og viste derudi sin fidei salvificæ descriptionem, med hvad Fundamenter han dertil havde allegeret p. 20, hvilket blev læst og paaskreven. M. Jens Justesen begjærede paa Rettens Vegne af Magn. Rectore, at dette hans scriptum og andre, som han havde med sig, maatte blive udi Retten til hans Menings Udvisning og Sagens Uddrag. Hvorpaa Jesper leverede adskillige Fasciculos og Skartekker, som han kaldte sine adversaria; dog, som han sagde, i mange Stykker ufuldkommen og som kanske fandtes Vildelser udi, som burde at rettes. Begjærede, han maatte faa dem igjen siden.

Herefter blev han tilspurgt, hvad andre Bøger han havde læst. Jesper recenserede adskillige af vores egne. Blev derhos spurgt, om han ikke havde læst Breckling. Hertil svarede han, at han havde haft »das ewige Evangelium« og »Ankündigung des Tages Christi«, som han havde faaet af Cantore til den tyske Kirke, af hvilken han sig noget at have udskrevet, og ellers foræret Slotsfogden den. Andet af Brecklings Tøj sagde han sig ikke at have læst. Derhos sagde han sig at have læst Julium Sperberum de tribus seculis, om han sig ret erindrede, men havde intet imiteret af ham. Han blev spurgt, om charitas Christi er fructus og effectus justificationis, eller pars fidei justificantis. Jesper svarede, at charitas Christi, qvatenus redamat amatorem suum, est pars constituens veram fidem, qva et justificamur et salvamur. Han blev spurgt, hvad loca han havde at probere det med. Jesper refererede sig paa sit overleverede scriptum, at hans Probationes vare derudi. Han blev spurgt, om charitas er spiritus et anima fidei. Jesper sagde, at charitas er spiritus fidei, 2 Cor. 4, 13. Hvilken locum D. Wandal explicerede de Spiritu Sancto operante fidem, saasom Esaïæ 11: Spiritus Sapientæ etc., Zach. 2: Spiritus gratiæ et precum; hvilken Explication Jesper acqviescerede ved; men producerede for sig andre loca, nemlig 1 Joh. 3, 24, Rom. 8, 16. D. Wandal viste ham, at ikke charitas kaldes der *πνευμα πιστεως*, og iligemaade viste han ham i andre, han allegerede, at saadanne loca impertinenter allegeredes, som var Apoc. 2, 4—5. Jesper explicerede distinctionem charitatis primæ et secundæ, hvilken han selv havde proponeret. Hvorudi, der ham blev bevist, at han errerede, svarede han, at han lod sig sige. Dog adducerede han endnu 2 Cor. 5, 14, hvilket D. Wandal ogsaa explicerede. Og spurgte han ham ad efter adskillig Discurs, om han vilde forlade sin Mening herudi. Jesper blev ved sin forrige Mening, at charitas er pars fidei justificantis, fordi fides describeres Psalm. 2 per osculum i de Ord: osculamini filium. Og endog D. Wandal sagde ham,

at det er *metaphorica locutio*, hvoraf ingen *argumentum* om en *articulo fidei* kan tages, blev Jesper dog ved sin egen *Opinion* og sagde, at han sin *Mening* ikke kunde fragaa eller forlade.

Videre proponerede M. Jens Justesen, at han tidt og ofte havde formanet Jesper, han skulde ikke tale publice i Kirkerne, og gjorde Relation om, hvad Discurs han havde haft med ham derom, og at Jesper dog alligevel imod samme Formaning det havde gjort. Og spurgte M. Jens ham ad, af hvad Aarsag han saadant gjorde, og hvad Grund og Myndighed han havde til at tale offentlig i Kirkerne under og efter Prædiken. Jesper svarede: Den første Gang jeg taledes i Kirkerne var Anno 1660 in Octobri udi Nicolai Kirke, og Occasionen var denne, at jeg saa nogen i overdaadige Klæder med Plumatzer og hørte dette Ord af M. Michael: En Christen skal baade have en opladt Mund og en tillukt Mund. Udaf hvilket mit Hjærte blev bevæget til at tale. Den anden Gang var under en Aftensang i Nicolai Kirke, og efterat jeg det havde gjort og kom ud af Kirken, gik jeg bange for det, jeg havde gjort. Men siden, Morgenen derefter, satte jeg mig for at ville tale igjen efter forrettet Tjeneste og igjen bedre forklare mig og undskylde mig, at jeg tilforn havde gjort det under Tjenesten, og om en Mandag Morgen efter »syvslags« Prædiken taledes jeg da i Helliggejstes Kirke om Eder og Banden at tage sig vare for. Jeg taledes intet imod Præsterne, men bestyrkede mere det, de sagde. Tre Gange haver jeg talet i Vor Frue Kirke, og hvad jeg ellers haver talt udi andre Kirker, haver jeg ikke gjort under Prædiken, uden alene de tvende første Gange. I Slotskirken taledes jeg for to Aar siden. Jeg var excluderet fra *sacra coena*, mig var forbudet at komme paa Prædikestolen, jeg var holdt for en Kjætter, hvilket min Moder ogsaa troede, derfor tænkte jeg at ville tale paa det Sted, hvilket jeg ogsaa gjorde, fremstaaende for Hans Majestæts Stol. Sin Tale, han havde haft der, fortalte han, og refererede derhos, hvorledes Hs. Mj.s Oversekretær der-

efter, der han var opkaldet, havde paamindet ham, han ikke skulde saa tale, med mindre han vilde i det blaa Taarn. Hvorpaa, sagde han, jeg svarede: at han selv burde opstaa at tale; thi vi vare alle aandelige Præster. Siden haver jeg intet talt uden 3 Gange. Den 10 og 12 Februar An. 1662 talte jeg første Gang i Helliggejsts og den anden Gang i Vor Frue. Sin Tale om Blodskyld refererede han. Om Onsdagen den 12 Febr. var det ikke mit Forsæt, men kom af Occasionen i Prædiken om den salvede Christo, hvilken jeg begjærede Explicationen over af M. Michael. Men efterdi han svarede: »Tager det urolige Menneske bort«, taledede jeg igjen efter Prædiken, ikkun for at forklare og undskylde mig. Efter denne Relation blev han tilspurgt, af hvad Myndighed han saadant gjorde. Jesper svarede, sig at have det gjort partim casu partim studio for bemeldte Aarsags Skyld. Og da det blev ham sagt, at det var imod taxin ecclesiæ, svarede han: at han bekjendte vel, at naar der var en taxis in ecclesia gjort, skulde det ikke ske, uden Fornødenheden var des større, hvilken han mente, at han havde.

10 Augusti post meridiem.

M. Jens Justesen kom frem og begjærede, at J. Kiim maatte videre forhøres, og Sagen, efter Hans Kgl. Majestæts Befaling, det snarest muligt var befordres. J. Kiim fremlagde sin skriftlige Mening om verdslig Øvrighed. M. Rasm. Brockmand spurgte J. Kiim ad, om Ærkebispem ikke havde forbudt ham at tale publice i Menigheden; det samme og var ham forbuden (at tale publice i Menigheden) af Hs. Kgl. Mj. ved hans Oversekretær. Om han da ikke har gjort mod den Hørighed og Lydighed, som han baade er sin aandelige Fader Bispen og Hs. Maj. skyldig, som han selv siger at være Patrem, Pastorem et Deum. Og om han ikke har gjort mod den Pligt, som han selv af Guds Ord vedgaar at være en Subditi, ὑποτασσέσθαι. Jesper svarede: Jeg bekjender, at Bispen forbød mig at prædike An. 1659, den Tid jeg leverede 6 Svar paa forelagte Qvæstioner fra

mig. Men der Præsten paa Amager, M. Jørgen Harder, mig antog til sine Børn noget at informere, som var noget før Paaske An. 1660, da lod jeg ham vide dette Forbud, som Bispen havde givet mig, med Forord, om han vilde derfor vel annamme mig til sine Børn. Da tog han det i Betænkende, og siden antog mig, og bød mig Prædiken til 3die Pintsedag, hvilket jeg da antog som et Guds Kald, og beredte mig det bedste, Gud gav mig Naade til. Den selvsamme Uge, der jeg havde prædiket, blev det hastig sluttet, han vilde have sine Børn til Vor Frue Skole, og at jeg ellers skulde have Inspection med dem. Jeg bekjender ogsaa, at Sekretæren forbød mig ogsaa omsider at prædike, den Tid jeg havde talt i Slotskirken. Men om her noget er pecceret med, vil jeg endel ikke selv dømme, endel vil jeg ogsaa tro, at det er mig forladt engang, der jeg første Gang kom ud af mit Fængsel paa Slottet. Siden sagde han sig ikke at have talt i Kirken. Og sagde Jesper Kiim, at han ikke vidste, hvorfor han sidste Gang var fængslet, men M. Jens Justesen at maatte vide det. Hvorpaa M. Jens fortalte, at Jesper ikke havde villet annamme Kgl. Mj.s naadigste Tilbud, som Ærkebisen havde befalet M. Jens Justesen at sige til Jesper Chönick; men at Jesper vilde staa paa sin forrige vrang Lærdom, og at han havde givet skriftlige Aarsager, hvorfor han ikke vilde Hs. Kgl. Mj.s Benaadning annamme, som og blev til Ærkebisen overleveret. En Copi af den overleverede Erklæring foreviste Jesper Chönick selv, som han oplæste for Retten¹⁾; og blev han tilspurgt, om han ved den samme Erklæring endnu ganske vilde blive. Jesper svarede, at han blev ved den samme Resolution uden ett Argument, den sidste Responsion, som bør at forklares, paa det ingen skal falde i Mistrøstelse, som det Embede haver, efterat Christendommen og Øvrigheden ere confunderede. Verdsens Fyrster have ingen Del i Jesu den salvede, saalænge de blive verdslige, mere end som Fosterfaderen eller Ammen

¹⁾ Se Tillæg Nr. 3.

har Del i Barnet, som hør til Huset. D. Wandal spurgte, hvad han forstod ved Barnet. Jesper svarede: *Ecclesiam et membra ecclesiæ*. D. Wandal: Er da *magistratus civilis christianus* ikke *membrum ecclesiæ* veræ? Jesper: Dersom han ikke har den salvedes Aand, som han er døbt til, da er han ikke *membrum verum*. D. Wandal: Forhindrer da hans Embede, at han ej kan have den salvedes Aand? Jesper svarede: Ikke Embedet, men Embedets Administration. D. Wandal: Mener I da det om Embedets Administration generaliter, paa hvad Maade det endog sker? Jesper: Nej, men saavidt som den deflecterer fra Jesu den salvedes Lærdom og Exempel. Og blev da læst J. Kiims skriftlige Mening, som han til Forklaring paa sit Svar indlagde, hvilken han begjærte at indføres; og blev det samme paaskreven ¹⁾. — Jesper begjærede herhos, at eftersom tilforn var skreven, hvad Bøger han havde læst af dem, som han var bleven spurgt om, at da ogsaa maatte tegnes de Bøger, som han ellers havde læst, hvilke han sagde at være disse: *Lutheri Tractatus de bello contra Christum*, Arndt, *Vom waren Christenthum*, *Hemmingii Vera via vitæ*, *Caspari Bartholini smaa Prædikener om Krig*.

D. Wandal adspurgte Jesper, om han havde læst *Augustanam Confessionem*. Jesper svarede Ja. D. Wandal: Amplecterer I da alle *Aug. Conf. articulos* udi lige Mening og Tro med os? Jesper: Saa vidt de stemme overens med Guds Ord og Jesu min Frelasers Lærdom. D. Wandal: Mener I, at den 16 Art. in *Aug. Conf.* kommer overens med Guds Ord baade *qvoad thesin* og *antithesin*? Jesper: Ikke altsammen, uden saa er, at Ordene blive mig explicerede, hvor mig synes, de have det behov. D. Wandal flyede ham Bogen, at han skulde vise, hvilke Ord han mente. Jesper svarede: Ved de Ord *»ex imperatoriis et aliis præsentibus legibus«* vilde jeg have disse Ord tilsat: *qvatenus sunt conformes legi Christi*. Til de Ord *»jure bellare«*,

¹⁾ Se Tillæg Nr. 4.

vilde han have det tilsat: *quatenus justum est*. Jus bellandi et militandi sagde han intet andet at forstaa end spiritua-liter. In antithesi kan jeg ikke samtykke i det Ord dam-nant, men relinquerer det *judicio Dei*. Han blev spurgt, at dersom han ej vil condemnere *diversum sentientes*, hvilket ej heller Aug. Conf. saa forstaar, om han da ej pari sensu med confessoribus vil rejicere og improbere *opinionem di-versum sentientium*, inprimis Anabaptistarum, om hvilke der sær meldes. Jesper svarede: Ja jeg vil rejicere, si illi omnia officia civilia sine discrimine interdicunt, sin vero illa, de quibus antea monui, approbant, non improbo aut rejicio. Han svarede ogsaa: at dersom Anabaptistarum assertio er, at evangelica perfectio i N. T. ej tilsteder en Christen at decernere ex legibus imperatoriis et aliis præ-sentibus, item bellare et militare, da er han i den samme Mening som de saavidt.

D. Wandal spurgte videre om Art. 14 Conf. Aug., som han oplæste for ham, hvad Jesper dømte om den, om han amplecterede den *sincero corde*, særdeles disse Ord: *quod nemo debeat in Ecclesia publice docere, nisi rite vocatus*. Jesper svarede: *Nemini licet extra vocationem ordinariam nisi necessitate adducto et de vocatione generali christiana certo*. D. Wandal: Hvad er det for en *vocatio generalis christiana*? Jesper: Det er det aandelige Præstedømme, som Petrus omtaler, 1 Pet. 2, 9. D. Wandal: Mener I, at i den loco Petrino officium docendi publice includeres udi de Ord: *ὡπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε*? Jesper: Jeg tror det. D. Wandal spurgte, om han da mente, at det Ord *καταγγέλλετε*, 1 Cor. 11, 26, burde at forstaas om publico docendi offi-cio. Jesper svarede: Ja baade om publico og privato, ubi occasio bona datur ædificandi Ecclesiam, si defecerint ordi-narii. D. Wandal: Quandoquidem tu publice docuisti extra ordinem, non vocatus, putasne ergo defecisse ordinarios doctores in Ecclesiis nostris? Jesper svarede: Affirmo, qua præcipuas quasdam obedientiæ doctrinas, qvæ servatori de-bebatur. D. Wandal: Ergo accusas pastores ordinarios

neglecti officii. Jesper: Optassem id nunquam opus fuisse, ut eos erroris convincerem et neglecti officii. D. Wandal: Nostine ex cap. 10 v. 15 ad Romanos, qvod nemo prædicare debeat, nisi missus? Jesper: Missus sum. D. Wandal: A quo? Jesper: A verbo Domini scripto, ita enim dicit scriptura, 1 Thes. 5, 14: Monete *ἀτακτους*. D. Wandal: An *νοθεύειν* idem est ac publice docere? Jesper: Det er hortari, og har jeg gjort det først privatim og sin publice efter Christi Ord, Mt. 18, 15. Og deri ere Præsterne Skyld, som ej vilde antage min Admonition om Bønnen imod Fjenden. D. Wandal: Mener I, at nogen maa docere publice sine prævia manuum impositione? Jesper: Manuum impositio er derudi ikke saa necessaria, at jeg jo baade finder Exempler om dem, som have doceret in N. T. sine prævia manuum impositione, og endogsaa iblandt os selv. Jeg haver intet prædiket af Prædikestolen. D. Wandal efterat han havde vist ham loca de impositione manuum necessaria, spurgte han: Hvem har kaldet Eder til at reformere Præsterne i deres Prædiken og Embede? Jesper: Jeg havde ikke det Forsæt at ville reformere Præsterne i Førsten, men aleneste tale med den Præst, som var min Skriftefader, om hvis jeg fandt om Hjærtet; men formedelst jeg ikke fandt Bestyrkelse af hannem, saa foraarsagedes jeg derfor mere at prøve, hvad jeg læste og hørte, som i Menigheden brugtes; saa har jeg dog ikke gjort det saa skarpt, som Guds Ord vel den tilholder, der er mere prøvet end jeg, 1 Tim. 5, 20. D. Wandal: Taler Apostlen der til Timotheum som en privatum eller til den, som er in publico docendi munere? Jesper svarede: Timotheus var endda intet Episcopus. Ham blev vist, at Timotheus i den samme Epistel, Cap. 4, 14, siges expresse at have faaet impositionem manuum presbyterii og saaledes var constitueret Doctor ecclesiæ; hvorfor Jesper concederede det. D. Wandal spurgte og, om Jesper mente, at han var Doctor ecclesiæ, som Timotheus var. Jesper svarede, at han selv maatte gjøre det propter defectum aliorum. D. Wandal

spurgte igjen: Omendskjønt der var defectus aliorum, hvorledes han kunde tage sig det til imod præceptum apostolicum ad Hebr. 5, 4, efterdi ingen maa tage sig den Ære til, uden han er vocatus saasom Aaron. Jesper svarede: At jeg er voceret af Gud til det lidet Embede, som jeg har gjort, som er intet at regne mod Aarons, det forsikrer mig endel det general Kald, som den kaldede Jesus har stadfæstet for sine Troende, 1 Petr. 2, 9, hvorefter Bønder maa ogsaa prædike, om de have Gaver; endel ogsaa den Vocation, som jeg har af min Dimis; og jeg er voceret nogle Gange til Ministerium. Endel forsikrer mig ogsaa necessitas temporis, endel ogsaa rei veritas, som jeg har talt om. D. Wandal: Eftersom Guds Aand selv distingverer doctores ecclesiæ datos, Eph. 4, 11, da spørges I ad, til hvilken af samme Ordinibus I holder eder, enten I er Apostolus eller Propheta eller Evangelista eller ποιμην eller διδασκαλος. Jesper: Jeg tror ikke, at Paulus recenserer dem alle der, og jeg refererer mig ikke til nogen af dem; men jeg er en Paaminder, en Discipel, en Vægter. Skulde jeg føre mig til nogen af dem, da vilde jeg føre mig til det Slags Propheter, som udlægger Skriften, ikke at jeg er det endnu, men at jeg stræber derefter. D. Wandal: Er I per δοκιμασιαν proberet at være ἀνεγκλητος, førend I haver taget Eder διακονιαν an, efter præceptum, 1 Tim. 3, 10? Jesper: Skulde det ske, at ingen maatte tjene uden at være ustraffelig, da skulde der ikke blive mange Præster i Landet! D. Wandal viste, at han ikke forstod det Ord ἀνεγκλητος ret, og spurgte: Credisne ministerium illius pastoris, qui male et corrupte vivit, nihilommus esse efficax, si recte doceat? Jesper svarede affirmative, si recte doceat et suos mores arguat doctrinæ contrarios, secundo si de Sacramentis qvæstio est, et non de verbo. Nam si de verbo qvæstio sumenda est, respondeo, non satis efficax esse, si aliter doceat aliter vivat, nam qvod una manu ædificat id altera destruit. D. Wandal: Ergone illorum doctrina omni destituitur effectu, qvi suos mores corruptos non arguunt et corrigunt? Jesper:

Non omni, dicam, propter curam Pastoris verissimi, qui oves suas non negligit, cum viderit a ministris deseri. D. Wandal: Ergone Scribarum et Pharisæorum doctrina omni caruit effectu, qvia aliter vixerunt, qvam docuerunt. Jesper: Non negavi omnem effectum, sed tantum dixi, non sat efficacem esse. D. Wandal: Haver I haft nogen sær Kundskab og Omgængelse med M. Niels Svendssen? Jesper: Jeg har talt med ham nogle Gange; engang først da han var til M. Peder Sporemands, og siden haver jeg besøgt ham to eller tre Gange i hans Hus, og var besøgt igjen af M. Niels i D. Bullichii Hus. Og begjærede han da mere min Omgængelse end jeg hans. Men da jeg contradicerede ham de persona Christi, har jeg siden ingen Conversation haft med ham. D. Wandal: Har I ingen sønderlig Omgængelse haft med Baltazar Trebsdorf af Norge, da han var her i Byen? Jesper: Ja, han har været min Faders gamle bekjendte Ven, og jeg har ikke kunnet nægte ham min Omgængelse. Og sagde Jesper, at han havde ladet ham se et Skrift kaldet Irenicum, hvilket han havde læst; men han vidste ikke, hvis det var; heri damneres bella Christianorum. Dog sagde Jesper sig ikke at have faaet sine Tanker fra den Bog, men at have haft dem tilforn, førend han fik samme Bog, og at have faaet den Mening af den loco Apoc. 16, 13. 14. Men dog bekjendte han sig at være noget confirmeret af samme Bog. Og sagde ellers, at han holdt vores ecclesiam pro impura, errante et deficiente a simplicitate Christiana qvoad doctrinam udi disse Poster, hvad Krigsvæsen angaar. D. Wandal: Har I intet confereret med Trebsdorf om ministerio ecclesiastico? Jesper: Det erindrer jeg mig intet om. D. Wandal: Holdt I ham for et gudfrygtigt Menneske og en ret Christen? Jesper: Jeg baade frygtede for ham, og jeg kunde dog ikke afsky hans Omgængelse for den Kundskabs Skyld, han havde med min sl. Fader.

M. Rasm. Brochmand spurgte: Om det er en Øvrighed af Gud tilladt ved Sværdet at straffe en Undersaat paa Livet,

som efter Guds Ord, Gen. 9, har fortjent Døden. Jesper svarede: Den locus Gen. 9 taler ikke om magistratu, men¹⁾ efter quartum præceptum, da det, som er virga for en Fader, det er gladius for Øvrigheden. Jesper blev atter adspurgt, om da en Øvrighed ikke maa straffe paa Livet. Jesper svarede: Bedre kan Øvrigheden concederes at straffe sin Undersaat end bruge Sværd mod sin Fjende. Nok blev spurgt, om den locus ad Rom. 13 ej giver Øvrigheden den Magt simpliciter og ej comparate tantum. Jesper: Dersom Paulus giver den absolute, saa giver og jeg den, men taler Paulus caute, saa taler og jeg. Og der D. Wandal viste, at Paulus talte rundt ud, idet han kalder magistratum vindicem, svarede Jesper, at det var om Nerone og temporis illius magistratu at forstaa.

Magn. Rector spurgte M. Jens Justesen, om han havde noget videre at proponere mod J. Chönich. Hvortil M. Jens svarede: Efterdi J. Kiim er forhørt og befunden i mange Stykker at være vores Religion modstridig, og, overflødig undervist, vil ikke lade sig af Sandheden overtale, da har jeg intet videre at begjære end det, som i Begyndelsen var antegnet, nemlig at en retmæssig Dom af Consistorio maa fældes over hans Bekjendelse og forargelige Forhold i Kirkerne. Derefter blev J. Kiim tilspurgt af M. Rectore, om han havde noget ydermere for Retten at fremføre til sin Defension. Hvortil J. Kiim svarede: Intet mere denne Gang, end at Hans Lærdom, som haver dyrekjøbt os, efter hvis Navn vi alle ere kaldede, maa højt agtes efter Pauli Exempel, som agtede alting for Skam og Skade, som ellers kunde være ham tilbaade, at ligne med sin Frelasers Jesu den salvedes Kundskab; ønskende dertil Guds Naade og Velsignelse og den Helligaands kraftige Bistand. Amen! Og er gjerne tilfreds, hvad Dom der fældes, begjærendes ellers at maatte faa Afskrift af Dommen. — Sagen blev optagen til Doms paa førstkommende Onsdag otte Dage.

¹⁾ Her er formodentlig glemt: skal forstaaes.

19 Augusti ante meridiem.

Anlangende den Sag med Jesper Kiim, da blev han fremkaldt og tilspurgt, om han ikke bedre vilde betænke sig, førend Dommen blev afsagt over ham. Hvorpaa Jesper svarede, og begjærede saaledes: Om jeg maatte nyde ved eders Intercession den kgl. Naade, at Dommen maatte differeres, og jeg imidlertid maatte nyde den Respit at være i min Moders Hus til bedre Betænkende baade af lærde Mænds Undervisning og Skriftens flittige Læsning; og som jeg finder mig meget godt af excellentissimi Wandalini Fundamental-Undervisning i meget, som jeg tilforn ikke vidste, da ønsker jeg gjerne at høre den Mands Tale tiere, indtil vi kunne forenes i Jesu Guds Søns Samfund, som vi ere kaldede til; saa og hvem der vil tage sig den Umag til at conferere med mig, da har jeg vist Inclination til at lade mig undervises, hvor jeg hører bedre og vissere af Guds Ord. — Blev forafskediget efter Jesper Kiims Begjæring, at endog Dommen var sluttet, skulde den dog forholdes og ikke afsiges eller publiceres førend førstkommende Løverdags 4 Uger, som er inden 6 Uger fra den Dag, Sagen blev optagen til Doms. Og blev Jesper foreholden imidlertid at bede Gud om Naade, vel at betænke sig, søge Undervisning, og sin egen Velfart og Salighed dermed i Agt at tage. Hvilket her for Retten blev ogsaa M. Jens Justesen tilkjendegivet udi deres samtlige Nærværelse.

19 Septembris ante meridiem.

Blev udi Jesper Könichs Sag, efterat han endnu for Retten af M. Pro-Rectore (D. Peder Scavenius) var tilspurgt, om han ikke af Theologorum Undervisning havde fattet bedre Mening til sine vrangne Lærdomme at afstaa, og han dertil svarede, sig for adskillig Aarsags Skyld ikke endnu at kunne vores Tro bifalde, Dom saaledes afsagt. Da efter Tiltale, Spørgsmaal og Gjensvar, og den frivillige offentlige Bekjendelse, som Jesper Könich her for Retten om sin Tro og Lærdom og Religion gjort haver, hvoraf han og en Del

i sine Skrifter, som for Rette ere fremlagte, haver forfattet og vedgaaet, og eftersom forskrevne Jesper Könich findes at fragaa vor christelig Troesbekjendelse og den uforandrede augsburgske Confession, som af Guds synderlig Naade i disse Riger og Lande øves og underholdes, hvorimod han findes at fovere vrang og vildfarende Lærdomme, stridende imod samme Confession, særdeles den XIV og XVI Artikler, saavel som ogsaa imod den XX Artikel iblandt de XXV, som af Kong Frederik 2 højlovlig Ihukommelse ere forskrevne dem, som sig i disse Lande ville opholde, hvilke hans vrang Meninger overensstemme med adskillige for dømmelige Sekter; hvorudi han hidindtil, alle flittige og mangfoldige Paamindelser og Undervisninger uagtet, er bleven halstarrig og fremturendes, ja endog vores orthodoxam Ecclesiam med dens Tjenere haardelig beskyldt og foragtet, og sig i Præsternes Embede offentlig udi Kirkerne utidig og uordentlig indtrængt, og dermed Menigheden foruroliget og forarget: da efter slig Lejlighed vidste vi ikke rettere at kjende, end at forskrevne Jesper Könichen jo dermed haver forbrudt alle sine jura civitatis Academicæ, og efter statuta Universitatis bør derfor at være relegeret in perpetuum, paa det at andre cives ej af hannem skulle vorde forførte. Og efterdi han iblandt andre sine vildfarende Meninger særdeles rører og angriber den højeste christen Øvrigheds Indstiftelse, Magt og Embede, da indstilles han derfor udi Hans Kgl. Majestæts Naade og Unaade.

Efterat denne Dom var fældet over Jesper Könichen¹⁾, blev han endnu holdt i Universitetets Forvaring (*«custodia liberalior»* kalder han det selv) en Tidlang, maaske fordi man end yderligere vilde give ham Tid til at tilbagekalde hans Vildfarelser. Endelig

¹⁾ I Bircherods Dagbøger ved Molbech S. 90 angives Dagen, da Könichen blev dømt, som 19de Avgust istedetfor 19de September 1663.

kom Afgjørelsen fra højere Steder, idet der d. 30te Oktober 1663 tillagdes Universitetet kgl. Befaling til at løslade ham, men kun imod at han forpligtede sig til at rømme Kongens Riger og Lande. Derpaa udstedtes Relegationsprogrammet, hvori han paa Grund af sine papistiske, socinianske, weigelianske og anabaptistiske Meninger erklæredes for bestandig udelukket fra Universitetet, og alle akademiske Borgere advaredes for at have Omgang med ham ¹⁾). Inden J. Könechen drog bort, fandt han Lejlighed til at opslaa en Protest mod de i Relegationsprogrammet indeholdte Beskyldninger mod ham ved Siden ad Programmet; men han beklagede siden, at han ikke havde faaet alle de imod ham udslyngede Beskyldninger gjendrevne, dels paa Grund af Tidens Korthed, dels paa Grund af sit Ubekjendtskab med nogle af de Sekter, hvis Lærdomme han beskyldtes for at være henfalden til ²⁾). Efter i Begyndelsen af December 1663 at være dragen over til Skaane, forfattede han en Apologi mod de københavnske Professorers Beskyldninger for Kjæteri, og indsendte den til Biskop Peder Vinstrup i Lund ³⁾). Imidlertid fandt han dog ikke noget blivende Sted i Skaane, Biskoppen fandt nemlig ikke sønderlig Behag i at have et saa uroligt Hoved i sit Stift og fik ham derfor udvist. J. Könechen begav sig nu, efter omtrent et Aars Ophold i Skaane, til Holland og optraadte snart her i sin tidligere Egenskab af Fredsapostel. Holland laa paa den Tid i Krig med England, saa Könechen havde rigelig Anledning til ogsaa her at optræde med sine Formaninger. Han begyndte at tale til Folket fra Raadhustrappen i Amsterdam, men var derved nær kommen i Livsfare. Siden vovede han sig ikke til at behandle Sagen i offentlig Tale til Menigmand, men vendte sig i forskellige hollandske og latinske Smaaskrifter til Statens Styrere, Præsterne og andre ansete

¹⁾ Se Tillæg Nr. 5 og 6.

²⁾ Protesten er indført i hans Skrift: *Testimonium veritatis*, 1665.

³⁾ Denne Apologi er indført i samme Skrift.

Folk, bl. a. ogsaa til de fremmede Gesandter i Haag, hos hvilke han sammenbetlede saameget, at han kunde lade Skrifterne trykke derfor. En Mand, der levede ved Slutningen af 17de Aarhundrede og som ejede disse Smaaskrifter, siger med Rette: »alle hans Talemaader ere fulde af Kjærlighed, og intet findes deri af det, som kan kaldes Bitterhed. Han taler ogsaa med Respekt og Ærbødighed om de Professorer, som mest befordrede hans Relegation, saa at der er langt mere Kristendom hos ham end hos den største Del af vore Tiders Rationalister¹⁾«. Og ganske vist var der noget hjærteligt og oprigtigt ved Könechen og hans Skrifter, som forsoner os med hans sværmeriske Ideer. Den Slags bitre og hadefulde Udfald mod Præsterne og den bestaaende Kirkeorden, som baade tidligere og senere Separatisters Skrifter ere saa rige paa, finder man ikke hos ham. Det lader sig heller ikke nægte, at Könechens Skrifter indeholde adskillige Sandheder, som naar han i hollandsk Skrift fra 1666, der ogsaa havde »hans kjære Danmark« for Øje, eftersom Danmark paa den Tid syntes at ville stille sig paa Hollands Side i Striden med England, siger: O Danmark havde du i forrige Krigstid forholdt dig rolig, og med et nøjsomt og ydmygt Hjærte alene stolet paa Gud og ikke søgt Hjælp hos Hollændere og Brandenborgere, saa var du ikke bleven indviklet i hin Krig; heller ikke var du kommen i Krig, dersom ikke du selv havde begyndt den; men omtrent alle, Øvrighed og Undersaatte, høje og lave, Lærerne saavelsom Folket, vare enige i at sige: Nu er det Tid, nu maa der voves noget osv.²⁾.

Jesper Könechen levede en Række Aar i Amsterdam, og tjente sit Brød ved Børneundervisning og som Korrektør

¹⁾ Ordet Rationalist havde i Slutn af 17de Aarh. en ganske anden Betydning, end vi nu almindelig tillægge det. Enhver, der nemlig ikke vilde holde sig til den herskende Kirkelære, kaldtes dengang Rationalist.

²⁾ Konincklijke Basuyn-schrift. 1666. S. 6.

i Trykkerierne. Mulig havde han ogsaa noget Tilhold hos de danske Familier i Amsterdam, der paa den Tid vare saa talrige, at de udgjorde en Menighed med en egen dansk Præst¹⁾. Hans sværmeriske Retning synes dog snarere at være tiltagen end aftagen, som Aarene gik, idet han mere og mere voxede fast i den Anskuelse om sig selv, at Gud havde forlenet ham et universelt Apostelkald til at forene alle kristne Sekter til en fælles Bekjendelse, og til at stifte Fred mellem Folkene og bringe det Ny Testaments Kristendom tilbage til Jorden. I Aaret 1677 gjorde han et Forsøg paa at vende tilbage til Fædrelandet; men da han ligesaa lidt nu som tidligere kunde forholde sig rolig, og det snart kom til Sammenstød mellem ham og Kjøbenhavnsvs Præster, navnlig med Præsten ved S. Petri tyske Kirke, Gerlak Siass, saa blev han arresteret, og skjønt han atter løsgaves, var det kun under den Betingelse, at han inden en vis Tidsfrist skulde drage bort og aldrig mere lade sig se i Kongen af Danmarks Riger og Lande²⁾. Han drog nu til Lybek, hvor han nedsatte sig som Auctionsholder og ægtede en Kjøbmandsdatter, Lucia Pasche. Men hans urolige Aand fandt ikke Hvile. Han laa i bestandig Strid med Præsterne, der blev holdt Kollokvier og Forhandlinger med ham i det uendelige, men alt uden Frugt; Jesper Könechen var og blev den samme. Endelig døde han i en meget høj Alder d. 26de September 1715³⁾.

¹⁾ Denne Frimenighed blev stiftet 1663 (se mit Skr. Arrebus Levnet og Skrifter. II, 161). I »Konincklijke Basuyn-schrift« siger Könechen (S. 15), at han havde skrevet Bogen, »niet alleen om uwent wille u mede te deelen de gave Godes, die my ghegeven is tot uwe saligheyt: maer oock om mijn lieve lants-luyden de Deensche Gemeente hier in de stadt te onderwijsen, die daer hebben met de uwe soo genaemde Gereformeerde belijdenisse een broederschap ingegaen. Godt reformeere recht byde u en haer, en vereenighe u en alle hedendaeghsche Christen-secten in een rechte eenigheyt des Geests, Amen«.

²⁾ Dän. Bibl. VIII, 667—68. Jfr. Tillæg, Nr. 7.

³⁾ Dän. Bibl. VIII, 668—72.

Tillæg.

1.

Borgemester og Raad i Kjøbenhavn om en engelsk Qvæker at anholde.

Fr. 3. V. G. t. Eftersom vi kommer udi Erfaring, at en af det Slags, som de udi Engelland kalder Qvækers, er her til Byen ankommen og adskilligt forargeligt spargerer, saa haver I den Anordning at gjøre, at samme Person med saa mange, som han af samme Slags hos sig haver, bliver anholden og, indtil paa videre Anordning. her i Byen bliver vel forvaret, saa at ingen uden expres Befaling til hannem kommer. Dermed etc.

Hafniæ 30 Decembr. Anno 1657.

Sjæl. Tegnelser. XXXIV, 302.

2.

Rector og Professores anlangende den Studiosus paa Taarnet, ved Navn Jesper Kimb.

F. 3. V. s. G. t. Vores naadigste Vilje og Befaling er, at I for eder indstevner den Studiosum, som paa Taarnet her paa vores Slot Kjøbenhavn er besiddende, og efter Sagens med hannem befundne Beskaffenhed endelig paa hannem dømmer og kjender. Datum Hafniæ 7 Julii 1663.

P. S. Bemeldte Studiosum haver I udimidlertid at lade tage vare udi Forvaring og hannem Underholdning af Communitet at forskaffe.

Sjæl. Tegnelser. XXXVI, 535.

3.

Copi af det Svar, som jeg gav strax paa Steden skriftlig til M. Jens Justesen i hans Kammer den 18 Martii 1663.

Paa det Spørgsmaal, som M. Jens Justesen efter Øvrighedens og Ærkebispens Befaling mig underskrevne forelagde at svare paa, nemlig om jeg vilde bifalde deres Religion og unere mig med deres Bekjendelse og berede mig christelig til Sakramentet og nyde Kongens Benaadelse uden offentlig Absolution eller Kirkedisciplin, da svarer jeg saa i Jesu Navn: at eftersom

Religionen og Sakramentet ere gjorte mig suspect af Menighedens Forstandere selv, saa jeg maatte tvivle paa, om de havde den fuldkommelige Ret, idet de ikke have annammet christelig Paa-mindelse til Omvendelse, som fornøden var og er, af mig ringe uværdige Tjener, men at de have villet baade med Trusel og i Gjæringer fravende mig fra det, som enfoldig i Christi Ord findes klart; da kan jeg ikke være fornøjet i Samvittigheden med offentlig Disciplins Benaadelse, men vil befale mig Herren i sin Vilje og hvis han vil tilstede Øvrigheden at gjøre over mig, ønskendes os samtlig Naade og salig Omvendelse ved Jesum Guds salvede, vor Herre. Amen!

Min Troesartikel og Bekjendelse er den: at Jesus den korsfæstede er og var den salvede, og derfor hvo som anderledes giver sig ud for at være paa Jorden for Menneskene en salvede at rette sig efter paa anden Maade, end som Jesus haver vist sig at være den salvede, aandeligen og i hans Efterfølgelse, den er en Pseudochristus, d. e. en falsk salvede. Item om aandeligt og verdsligt kan være tillige i een Person? eller om en ret Christen eller aandelig salved kan tillige være en verdslig Øvrighed paa verdslig Vis, d. e. saasom nu omstunder brugeligt er blandt dem, som kaldes Christne paa disse Tider? Der svares nej til. Thi der er ingen Samfund mellem salvede og Belial, og Verdens Fyrster og Øvrigheder haver intet Del i Jesu (sc. mer end Ammen haver til sin Hustrus Barn), og hvo som ikke bliver i den salvedes Lærdom, sc. saasom han haver lært os, den har ikke Fader eller Søn, er derfor ikke heller en Christen, og en ret Christen er en Discipel, og en Discipel bør at følge sin Mesters Maade etc.

Jesper Kønechen Baltzarsøn.

Afskrift i Konsistoriets Kopibog 1656—63. Fol. 338—39.

4.

Om verdslig Øvrighed i Almindelighed er dette min Bekjendelse til fuldkommelig Svar at fatte, skriftligen givet, saasom mig synes, at Øvrigheds Person nu kan have noget vist at grunde sin Myndighed og Administration paa af Guds Ord.

At Øvrigheds Stand i sig selv, hvad sig Myndigheden, Prioriteten eller Højheden i Verden belanger, som i Skriften kaldes

ἀρχή, ὑπεροχή eller ὑπερεχούσα ἐξουσία, det er at forstaa, al overbydende sær Frimagt, som nogen fremfor andre har til at kan gjøre og lade med Sværd eller udvortes Magt blandt et Folk; at sligt, enten det er i højere eller ringere Grad, enten det er hos dem, der kaldes særdeles verdslige eller hos dem, som i Sædvane kaldes gejstlige, det siger jeg alt at være ordnet af Gud i saa Maade: 1. Saa at det er Guds Vilje, at der skal være nogle saadanne overbydende Personer til paa Jorden med Myndighed og udvortes Magt til at øve og prøve de gode med, og til at tæmme de onde med, saalænge der er iblandt hinanden onde og gode Mennesker til paa Jorden; 2. og saaledes, at de, som nu have slig Frimagt for andre eller den Myndighed paa Jorden med Sværdet tillige, de have den ikke af dem selv eller af deres Kraft, men af Gud, saa at de ere ordnede under Gud, ὑπο Θεου, saa at de faar dog at holde op, naar han ikke længer vil, og de som andre Mennesker, ihvormeget de tilforn kunne have været agtede som Guder eller Afguder; 3. og saaledes at ingen faar den Myndighed af Slumplykke eller efter menneskelige Tanker, men ikkun de Personer, som han dertil haver udset, faar den ved de Midler eller Mennesker, som han dertil enten regjerer eller tilsteder. 4. Endogsaa at han af sin Godhed i sin Søns og salvedes Tider, sidste Verdens Dage, fornemlig har udset at unde den jordiske Menneske eller Menneskens Børn til Del, som enten endnu ikke har faaet ret Kundskab om det evige Livs sande Gode, eller og for en timelig rød Rets Skyld har frivilligen foragtet sin Førstefødselsrettighed som Esav, eftersom han derimod har forset en bedre Lod og Del for Jakob eller sit Folk og sin Søns tilhørige, saa at naar og dersom hans Folk sig nu og sligt modstandeligen tilegner, da bliver det strax suspect, at det enten ikke endnu er ret hans Folk, eller det og er fra hannem affældigt. 5. Endeligen endog saaledes, at de, som den Myndighed haver, enten de ere plane extra ecclesiam, eller de tilholder sig under Christenheds Navn, de dog skal æres saasom Guder, forstaa ikke, at tilbede, men forstaa, ret ej at røre det ringeste ved til onde: saa at alle de derfor, enten de ere Underdaner eller andre, som af selvberaad Hu med Sværd eller verdslig Magt enten offentlig eller forrædersk sætter sig op mod dem til at undertvinge sig den-

nem verdsligen, de kaster sig selv i Guds Dom eller Vredes Hænder, omendskjønt det end dem til en Tid gelingede. Og saaledes er al Øvrighed visseligen Guds sær Ordning; men derimod kan Øvrighedens actiones, som sker i og ved samme Myn-digheds Administration og Frimagts Usurpation, ikke altid siges at være Guds Ordning eller ordnede af Gud, uden saavidt de følge Guds Ord og Ordre, eller og særdeles respectu personæ cujusque subjectæ vel objectæ in ipso actu, det er at forstaa, saa vidt Gud haver, idet Gjerningen sker, Øje til Personerne, som den begyndte, eller forsatte Administration gaar ud paa eller skal falde paa enten til Straf eller til Forsøgelse eller til Gode; thi da tager Gud Haand i med og dirigerer Administran-tens eller den regjerendes Hjærte og Action til det, som Gud da vil, den Underdan eller den forestaaende Person skal veder-fares, at forrette, omskjønt Administrantens Forsæt og Tanke var tit langt anderledes. Og i saa Maade kan klarlig forstaas, hvad Undersked om Krig og Krigsbrug er at slutte: nemlig at bellum er vel Guds Dom og Gjærning respectu patientis, men Belligerationen eller Krigsbrugen er ikke altid Guds Vilje og Gjærning respectu gerentis, eftersom at Salomon siger, at Krig har sin Tid og Fred har sin Tid, Præd. 3, v. 8. Og i denne min forskrevne Bekjendelse ved jeg mig ikke at have nogen ond Samvittighed, saasom at have veget fra Guds aabenbarede Ord, men tror det enfoldigen for Skrifternes Overensstemmelses Skyld, om jeg endnu skulde lide derfor Død eller Fængsel, som tit værre er end Død. Dette bekjender jeg og vidner ved egen Haand underskreven. Den 10 Avg. 1663.

Jesper Könechen Baltzerson.

Afskrift i Konsistoriets Kopibog 1656—63. Fol. 339—40. En stor Mængde Henvisninger til Skriftsteder, der ere satte i Randen, er for Pladsens Skyld her udeladt.

5.

Rector oc Professores anlangende Jesper Könings Løsladelse af sin Arrest.

F. 3. V. s. G. t. Vider, at vi naadigst haver bevilget, at Jesper Kønig denne Gang af sit Fængsel paa fri Fod maa løs-lades, naar han eder tilforn sin Forpligt haver givet, vore Riger

og Lande at rømme og sig ej mere derudi at lade finde under tilbørlig Straf. Derefter etc. Hafniæ 30 Octob. 1663.

Sjælandske Tegnelser XXXVI, 611.

6.

Universitetsprogram, hvorved Jesper Könechen relegeres.

Rector et Senatus Academicus civibus suis salutem.

Multum omnino interest, ut quam a Deo ter Opt. Max. accepimus veræ religionis formam puram, sanctam atque ab erroribus, quam maxime fieri potest, immunem conservemus. Quantum enim turbæ ac quantum mali diversæ hæreticorum in republica factiones concitare soleant, non unicum sed innumera exempla docent, quorum copia non modo antiqua historia plena est, verum etiam nostra secula maxime abundant. Quia vero publicam salutem in religionis veritate et candiditate sitam esse non ignorat spiritus malignus, ideo omnes suas fraudes et artes eo vertit, ut verum rectumque verbi divini, quo unice nostræ salutis arcana continentur, sensum aut suspectum aut dubium aut turbidum reddat, suspensosque deinde inter ambigua animos plane a vera fide et ab ipso Deo abstrahat. Ita primos nostros parentes misere decepit, quorum mentes opinione ac spe divinæ sapientiæ ita inflavit, ut non tantum de præcepti divini vero sensu, sed et de ejus veritate dubitaverint; dubitantes vero in impium factum ac per hoc in æternum et nunquam satis deplorandum exitium præcipites dedit: nec aliter adhuc incautos fallit, quibus ne is appareat, qui est, haud equidem se proprio prodit habitu, sed aliena; ac sæpe quoque angelica forma indutus, aut novam ipsis doctrinam induit, aut veteri novum falsumque sensum inducit, ut abductos a genuino divinæ scripturæ sensu pravis involvat erroribus, errantes vero demum suæ miseræ ac suarum tenebrarum perpetuos socios faciat. Dolendum autem quam maxime est, inter tot mortalium casus ac discrimina, quibus a condito mundo varie fuerunt agitati, reperiri quam plurimos fanaticos, qui aut stulto quodam et præpostero novitatis studio, aut vanæ et sero pœnitendæ gloriæ stimulo, aut aliis falsis hujus Spiritus suggestionibus se ita circumagi patiuntur, ut pravæ quasdam opiniones Deo et divinæ ordinationi contrarias defendere malint, quam

propriæ saluti consulere. Quia vero a re Christiana non est, ut ejusmodi ingenia in pia et honesta societate tolerentur, quorum omne in eo versatur studium, ut Ecclesiam novis erroribus perturbent, vulgusque rude et indoctum a fide, quam Deo et Magistratui debent, abducant: cohibenda omnino et exstirpanda, quantum fieri potest, ejusmodi pestis est, ne latius serpat contagii labes, ac plures quoque occupat et corrumpat. Quoniam igitur tu hujus criminis reus es Caspares Chönecheni, qui per aliquod tempus pravis quarundam falsarum sectarum fuisti addictus erroribus, ac cum Pontificiis nimium charitati in justificationis actu tribuisti, cum Socinianis et Weigelianis omnia bella sine ullo discrimine, etiam quæ justissime pro averuncandis malis publicis suscipiuntur illegitima judicasti, subditosque nullum militandi officium in bellis suo Magistratui debere docuisti. Cum Anabaptistis autem ipsum summum civilem Magistratum non esse veram Dei ordinationem, et quæ præterea similis faraginis sunt, eademque in publica consilii sede nostra confiteri non veritus es; idcirco te ex Academia nostra proscribimus, in perpetuum relegamus, omniaque jura civitatis nostræ tibi adimimus. Inviti quidem hac severitate utimur, vicemque tuam serio dolemus. Sed cum sanis ac saluberrimis admonitionibus, quibus te in veram viam reducere conati sumus, nullum relinquere volueris locum, certe tui infortunii alium quam teipsum accusare non potes. Vos autem, Cives Academici, monemus ac adhortamur, ne quis hunc Chönechenium fovere, tueri ac quandam cum ipso posthac familiaritatem colere sustineat, sed ut omnes et singuli contubernium ejus fugiatis, eaque unice sectemini, quæ ad gloriam Dei et decus hujus Academiæ, vestrique ordinis spectant. Valete. Hauniæ XV Cal. Decemb. Anno redempti orbis MDCLXIII.

Sub Rectoris Sigillo.

Afskrift i Konsistoriets Kopibog 1656—63, Fol. 345.

7.

Præsident, Borgemester og Raad i Kjøbenhavn anlangende Jesper Köneken inden en vis Tid at at rumme Hans Majestæts Riger og Lande.

C. 5. V. N. t. Vor allernaadigste Vilje og Befaling er, at I Jesper Köneken, som her udi Staden er arresteret, strax

løslader og derhos alvorligen tilholder, sig af vore Riger og Lande inden førstkommende September Maanedes Udgang at forføje, og aldrig mere under behørig Straf sig der at lade finde. Dermed etc. Hafniæ d. 18 Augusti Anno 1677.

Sjælandske Tegnelser XLI, 429.

8.

*Fortegnelse over Jesper Könechens Skrifter*¹⁾.

Lyknskningscarmen til dem, der tog Magistergraden 1650, med følgende Titel:

Viris Juvenibus Præstantissimis et Lectissimis,	
Johanni Johannis Scholæ Nascoviensis Rectori.	
Chiliano Georgii Fønsi, Scholæ Medelfardensis Rectori.	
Nicolao Severini Ørstedio	{ Collegis Scholæ Arhus.
Svenoni Christiani Nim	
Petro Magni Viburgensi.	
Svenoni Leth, Scholæ Slaglosianæ Collegæ.	
Christiano Severini Leth, Scholæ Hauniensis Collegæ.	
Gregorio Michaelis	{ Scholæ Roeschildensis Collegis.
Jano Severini Schandorphio	
Christiano Johannis, Scholæ Arhusiensis Collegæ.	Petro Joachini Schumachero.
Nicolao Georgii West, Medelfard.	Danieli Hieronymi Knophio.
Andreæ Nicolai Haslevio, Sch. Roesc. Collegæ.	Christiano Jacobi Ørn.
Bartholo Aasloenio.	Christiano Rudolphi Varbergensi.
Nicolao Andreæ Arbusiano, Scholæ patr. Collegæ.	Stephano Severini Jalungensi.
Joanni Petri Vardensi.	Thomæ Petri Frostio.
Petro Erasmi Reuthero.	Christiano Augustini Nidrosiensis.
	Friderico Martini Lælio.
	Christiano Jacobi Nicopia - Falstero.
primos in Philosophia honores, Brabeute Clariss. Celeberrimo Viro, Dn. M. Thoma Bangio, S. S. Linguae Profess. & Philosoph.	

¹⁾ Skjønt jeg har fundet langt flere Skrifter af Könechen, end Worm og Nyerup kjende, er det dog ikke usandsynligt, at han har skrevet endnu flere Smaapjeser, som nu ere forsvundne.

Decano, gratulatur ex animo Casparus Balth. Choneche. Hafniæ. (2 Bl. i Fol. Hjelmstj. Saml. 4049. 4).

Salomons Høysang, som er en aandelig Brudesang om Jesu den Himmelske Brudgom (osv). Tilegnet E. og V. Ove Thott til Bierse Holm og Jfr. Margrete Rantzov paa deres Bryllupsdag d. 22 Maj 1653. Kbhvn 1653. 8. (Kar. Brahes Bibl.).

Et Sørgedigt over Henrik Rammel til Bekkeskov († 31 Oct. 1653), indført i Hans Enev. Brockmands Ligtale over denne Mand. Kbhvn 1654.

Alle sande Christnes, det er: Guds Salvete oc i Christo Hellige indlemmede Børns Bøn . . . sangviis udtolcket. Kbhvn 1659. 8. (Kar. Brahes Bibl.).

Den CXV. K. Davids Psalme . . med kort oc med Guds Naade sand Forklaring efter Hoved Sprocket oc Skriftens Overeensstemmelse grundelig udtolcket oc Sangviis befattet. Kbhvn 1660. 8. (Smst.).

Epicedion in obitum M. Petri Spormanni. Hafniæ 1661. 4. (Hjelmstj. Saml. 4008. 4).

En Vise angaaende den verdslige Øvrighed. Trykt 1662. (Se foran S. 230).

De bellis Christianorum Novi Testamenti. (Haandskr. indført i Konsistoriets Kopibog 1656—63. Fol. 333—36).

Candidatis Brabeutæ Clar. Steenbuchii Magistrales honores salutis esse peropto ex custodia mea liberaliori Casp. Chönechen. Scripsi d. 7 Oct. 1663. Hafniæ. (Hjelmstj. Saml. 4132. 4).

Meditationes Pacificæ Jasperi Könekenii Haunia-Dani Latino Belgicæ. Vreedewillende Handeling . . aen de Hoogmoogende Heeren Staeten in den Haag. Typis datæ Amstel. d. 10—20 April. 1665. 8. Heri er indført Forf.s første Brev til K. Karl Gustav (Kong. Bibl.).

Pacifica Belgis per gratiam Dei, quoad ipsi modo pacem ita non nimium nolint, ad Angliæ Regem Carolum II oratio. Hagæ Com. circa Idus Maji 1665. 8. Heri er indført Forf.s andet Brev til K. Karl Gustav. (Kong. Bibl.).

Testimonium Veritatis p. t. ad omnes inprimis in Belgio & Religionis & Literarum Præsules. Simpliciter scriptum Amstelodami d. $\frac{1}{2}$ Julii 1665 a. Jasp. Balt. Könekenio, Daniæ Relegato Unctocharo atque Pacifico. 8. (Kong. Bibl.).

Konincklijke Basuyn-schrift uyt de Heylig schriftuure: niet alleen tot de sondige Vers-Maecker van het „Triumpherende Pincxter Feest“, maer oock tot alle oorlooghende Broedern van Holland en Engeland; soo oock tot hare wederzijds Bystanders of Middelaers de Deenen en Sweden etc. Daer by oock een noodige bericht van verschil der Religien voor de Deensche Gemeente en natie in Amsterdam. — Foran dette Skrift findes: Vooruytgesonden Voorloper voor het koninglijke Basuyn-Schrift . . Geschreven $\frac{1}{2}\frac{2}{2}$ Augusti 1666. 8. (Kong. Bibl.)

Saa liuder eet af John Higgins Skrifter udsat af Engelsk. Her udi er forklart Herrens Budskab til alle Mennesker, som bekiender, at de troer paa Gud oc ere dog uden for det Christi Lius, som ofverbeviser dennem deres Synd. Prentet i Amsterdam 1666. 2 Bl. i 4. (Uden Oversætterens Navn, men Gram har bemærket i et Exemplar i Hjelmskj. Saml. 325. 4: Edidit Casp. Könichen).

In Seruatore Deo Regia Tuba cœlestis et æternæ inuictæque ueritatis pro beato noui anni MDCLXVIII exordio atque progressu, aduersus uicinos quosdam motus atque metus nequaquam christianos, iuxta normam scripturæ ad clangendum parata, atque in publicum data. Amstel. 1668. (1 Bl. i Patentfolio).

Brief-Memorial van het Apostolische Comptoor. Amsterd. 1670. 12.

Christen-Burg. 1693.

Memorial geschehener in Wissmar an Lübeck den 28 Jul. 1699 Göttlicher Warnung zu verhoffentlicher Bekehrungs-Auffmunterung. 1700. 8.

Kurtzer Bekäntnusz-Gesang . . geschrieben auf Bettlager in Haupt-Schwindels und daraus gekommen scharffen Augen-Flusses Schwachheit meines 76 Jahres. (Uden Trykkeaar og Sted, $\frac{1}{2}$ Ark i 8.).

(De fem sidstnævnte Skrifter kjendes kun af Angivelserne i Dänische Bibliothek. VIII, 672—74).